

BETÆNKNING

vedrørende

UDDANNELSE AF LÆRERE
TIL UNDERVISNING AF TALELIDENDE
SVAGTHØRENDE OG
LÆSERETARDEREDE BØRN
I FOLKESKOLEN

Afgivet af

undervisningsministeriets udvalg

af 25. august 1955

vedrørende særundervisning

BETÆNKNING NR. 190

1958

Den 25. august 1955 nedsatte undervisningsministeriet et udvalg vedrørende tilrettelæggelsen af særundervisningen af de børn, der ikke kan følge folkeskolens almindelige undervisning, med henblik på de unges overgang til erhvervslivet. Skrivelsen til udvalgets formand, statskonsulenten for undervisningsministeriet i sager vedrørende folkeskolen og seminarierne, nu skoledirektør ved Rødovre kommunale skolevæsen, Alfred Andreassen, havde følgende ordlyd:

»Ministeriet beskikker Dem herved til formand for det af undervisningsministeriet under dags dato nedsatte udvalg, der har til opgave at overveje de særlige problemer i forbindelse med tilrettelæggelsen af særundervisningen af de børn, der ikke kan følge folkeskolens almindelige undervisning, med henblik på de unges overgang til erhvervslivet, herunder navnlig hjælpeskolens undervisning og de forholdsregler, der bør træffes til støtte for den erhvervsmæssige oplæring af de svagtbegavede unge.

Udvalget er bemyndiget til under sine overvejelser at tilkalde særlig sagkyndig bistand.

Efter arbejdets afslutning afgiver udvalget beretning til undervisningsministeren om sine overvejelser ledsaget af forslag til de forholdsregler, som udvalget finder påkrævet.

Med hensyn til udvalgets sammensætning henvises til vedlagte liste over udvalgets medlemmer.«

Til medlemmer af udvalget beskikkedes:

Inspektør hos statskonsulenten for undervisningsministeriet i sager vedrørende folkeskolen og seminarierne N. K. Horsfeldt-Poulsen.

Fungerende fuldmægtig, nu fuldmægtig i undervisningsministeriet Lennart Holten.

Som repræsentant for socialministeriet: direktør for den sociale særforløb E. Leuning.

Som repræsentant for arbejdsministeriet: ekspeditionssekretær i arbejdsministeriet J. Casse.

Som repræsentant for amtsskolekonsulenterne: amtsskolekonsulent K. J. Rungø, Neksø.

Som repræsentant for konsulenterne for særundervisningen: konsulent for særundervisningen i Frederiksborg amt Holger Rasmussen, Birkerød.

Som repræsentant for Københavns skoledirektion: viceskoledirektør Otto V. Nielsen.

Som repræsentant for Danmarks Lærerforening: overlærer Anna Jensen, Vordingborg og lærerinde Marie Helms, Lysbro.

Som repræsentant for Københavns kommunelærerforening og kommunelærerforening: overlærer Esther Jensen, København.

Som repræsentant for Danmarks hjælpeskoleforening: skoleinspektør B. Jørgensen, Lyngby.

Som repræsentant for foreningen af skolepsykologer i Danmark: skoleinspektør, nu konsulent for særundervisningen i Skanderborg amt, I. Skov Jørgensen, Horsens, nu Skanderborg.

Som repræsentant for landsforeningen af læsepædagoger: kommunelærer, nu skoleinspektør Alfr. Larsen, København.

Som sekretær for udvalget beskikkedes sekretær i undervisningsministeriet Erik Jensen.

Ved ministeriets skrivelse af 8. januar 1958 er yderligere statskonsulent for undervisningsministeriet i sager vedrørende folkeskolen og seminarierne K. Helveg Petersen beskikket som medlem af udvalget.

Udvalget har hidtil holdt 22 møder og har i forbindelse hermed aflagt besøg på skoler i Københavns kommune og Lyngby-Tårnbæk kommune, på Østifternes åndssvageanstalt,

Andersvænge, Slagelse, og på statens institut for talelidende i Hellerup.

Udvalget indledte sit arbejde med en almindelig drøftelse, hvori udvalgets arbejdsområde søgtes belyst, og en plan for udvalgets videre arbejde formedes. Under denne drøftelse indtog de svagt begavedes forhold i overensstemmelse med udvalgets kommissorium en særlig fremtrædende plads. Da den af arbejds- og socialministeriet d. 21. oktober 1952 nedsatte lærlingekommission i januar 1956 havde afgivet en betænkning, der indeholdt et udkast til en lov om lærlingeforholdet, optog udvalget spørgsmålet om denne lovs virkning med hensyn til de svagtbegavede unges oplæring samt spørgsmålet om særlig undervisning af læsesvage unge på handelsskoler og tekniske skoler til overvejelse, og udvalget fremsendte gennem undervisningsministeriet en henvendelse herom til det folketingsudvalg, der, efter at økonomi- og arbejdsministeren på grundlag af kommissionsbetænkningen i folketinget havde fremsat et forslag til lov om lærlingeforholdet, var nedsat for at behandle dette forslag.

Udvalgets almindelige drøftelse afsluttedes med to møder i juni 1956, hvori der blev nedsat 3 underudvalg med følgende sammensætning:

Underudvalget vedrørende hjælpeskolen:

Holger Rasmussen (formand),
Marie Helms,
J. Casse,
Otto V. Nielsen,
B. Jørgensen,
Skov Jørgensen.

Underudvalget vedrørende talelidende og læsesvage børn:

Alfred Larsen (formand),
Anna Jensen,
Esther Jensen,
Otto V. Nielsen,
K. J. Rungø,
Skov Jørgensen.

Underudvalget vedrørende svagtseende og svagthørende børn:

Otto V. Nielsen (formand),
E. Leuning,
L. Holten,
Esther Jensen,
Holger Rasmussen.

Underudvalgene har holdt en lang række møder samt aflagt besøg på skoler m. v. Underudvalget vedrørende hjælpeskoleundervisningen har desuden foretaget en studierejse til Gøteborg.

Underudvalgene har under deres arbejde rådført sig med en række sagkyndige, af hvilke kan nævnes: skolepsykolog, mag. art. S. A. Tordrup, lederen af Frederiksberg kommunes skolepsykologiske kontor, mag. art. Harald Torpe, forstander for statens institut for talelidende i Hellerup, dr. phil. E. Forchhammer, skoleinspektør H. Chr. Rudolph, talekonsulent, cand. theol. P. Bræmme, rektor for Danmarks Lærerhøjskole Ernst Larsen, lederen af statens hørecentral i Århus dr. med. Ole Bentzen, afdelingsleder ved Danmarks pædagogiske institut, cand. psych. Carl Aage Larsen, tunghørepedagog ved statens hørecentral i Århus E. Jepsen, forstander for statens skole for svært tunghøre børn i København fru E. Kampp, overlæge, dr. med. I. Falbe-Hansen, overlærer ved statens institut for talelidende i Hellerup Poul Nilsson og lærer ved Skanderborg kommunale skolevæsen Henning Jacobsen. Til drøftelserne i det samlede udvalg har yderligere professor dr. med. H. K. Kristensen været tilkaldt.

Nærværende betænkning vedrørende uddannelsen af lærere til undervisning af talelidende, svagthørende og læseretarderede børn fremkommer, efter at undervisningsministeren under hensyn til, at det af socialministeriet i januar 1956 nedsatte udvalg vedrørende uddannelse af tale- og tunghørelærere har afsluttet sit arbejde, har anmodet nærværende udvalg om hurtigst muligt at tilendebringe sine overvejelser angående dette spørgsmål.

Der skal derfor indledningsvis gøres rede for udvalgets arbejde vedrørende dette spørgsmål og de forhandlinger, der har været ført med socialministeriets ovennævnte udvalg.

Ved afslutningen af udvalgets almindelige indledende drøftelser i sommeren 1956 berørtes også spørgsmålet om uddannelse af lærere til de talelidende børn. Der var på dette tidspunkt stemning for, at der skulle søges etableret en særlig uddannelse af talelærere til brug for folkeskolen. Det oplystes, at den talelæreruddannelse, der var til behandling i socialministeriets i januar 1956 nedsatte udvalg, tog sigte på fremskaffelse af lærere til særfor sorgen, og at denne omfattende uddannelse ikke kunne anses for påkrævet til at løse folkeskolens opgave med hensyn til talelidende børn. Det drøft-

tedes, om der burde afholdes et fælles møde mellem de to udvalg.

Underudvalget vedrørende talelidende og læsesvage børn indledte sit arbejde med drøftelse af undervisningen af læsesvage børn, men i forbindelse med spørgsmålet om afgrænsningen overfor særforsorgen med hensyn til denne undervisning drøftedes også afgrænsningen mellem folkeskolen og forsorgen med hensyn til undervisningen af talelidende børn. Det oplystes herunder, at man fra taleforsorgens side gik ud fra, at folkeskolen i overensstemmelse med de principper, der var givet udtryk for i talekommissionens betænkning af 1954 og socialministeriets cirkulære af 30. september 1954, ville udbygge sin særundervisning således, at man med tiden kan nå frem til en ordning, hvorefter ambulante talebehandling af skolebørn i almindelighed vil kunne henlægges til skolerne. Som forudsætning herfor forventedes det, at mange folkeskolelærere ville søge den uddannelse, der planlagdes for lærere til forsorgen til undervisning af talelidende, tung-høre og læsesvage.

Det stod herefter udvalget klart, at arbejdet i socialministeriets talelæreruddannelsesudvalg kunne få afgørende betydning for uddannelse af talelærere til folkeskolen, hvorfor underudvalget foranledigede en drøftelse af dette spørgsmål i plenarforsamlingen med henblik på etablering af et fællesmøde mellem de to udvalg.

Efter at sagen havde været drøftet i 2 plenarmøder kom et sådant møde i stand. Det fandt sted på statens institut for talelidende i Hellerup den 22. maj 1957.

Det viste sig på dette møde, at der inden for begge udvalg var overvejende tilslutning til det synspunkt, at der burde søges etableret en fællesuddannelse for talelærere til brug for forsorgen og folkeskolen, men medens man fra særundervisningsudvalgets side henviste til, at en sådan uddannelse i henhold til § 35 i lov af 11. juni 1954 om uddannelse af lærere til folkeskolen måtte henlægges under Danmarks Lærerhøjskole, anså man det fra taleforsorgens side for nødvendigt, at uddannelsen blev henlagt til de to taleinstitutter. Man tilbød fra talelæreruddannelsesudvalgets side, at folkeskolens lærere i det omfang, pladsen tillod det, kunne blive uddannet indenfor den af socialministeriet etablerede uddannelse, og at undervisningsministeriet kunne blive repræsenteret i et udvalg, der agtedes nedsat til at forestå talelæreruddannelsen.

Det lykkedes ikke på dette møde at nå til enighed, hvorfor der på initiativ fra særundervisningsudvalget blev udpeget 3 repræsentanter for hvert af de to udvalg med den opgave at søge tilvejebragt et forslag til en administrationsordning for en fælles talelæreruddannelse for forsorgen og folkeskolen. Efter at dette fællesudvalg havde holdt 2 møder, måtte man konstatere, at der ikke var mulighed for at nå til enighed om en ordning. Da det under forhandlingerne var oplyst, at socialministeriets udvalg stod umiddelbart foran afgivelse af betænkning, blev der derefter udarbejdet et forslag til indstilling til undervisningsministeren om etablering af en uddannelse af talelærere på Danmarks Lærerhøjskole. Efter at dette udkast til indstilling havde været drøftet i et møde i det samlede udvalg og derefter forelagt for talelærerudvalget, modtog særundervisningsudvalget underretning om, at talelæreruddannelsesudvalget var villig til en fortsat fælles drøftelse af spørgsmålet om talelæreruddannelsens administration, såfremt særundervisningsudvalget måtte ønske det. Der afholdtes derefter et nyt fællesmøde mellem de to udvalg den 4. december 1957. Heller ikke på dette møde lykkedes det at nå frem til enighed med hensyn til administrationen af en fællesuddannelse.

Talelæreruddannelsesudvalget havde på dette tidspunkt udarbejdet sin betænkning, og særundervisningsudvalget stod derfor overfor valget imellem straks at foretage indstilling til undervisningsministeriet om etablering af en talelæreruddannelse på Danmarks Lærerhøjskole eller at indgå på en ordning som foreslået af talelæreruddannelsesudvalget på midlertidig basis, således at de principielle spørgsmål blev udskudt, indtil særundervisningsudvalget endeligt havde afsluttet sine overvejelser vedrørende talelæreruddannelsen.

Man måtte tillægge det den største betydning, at der på dette område såvel som på andre områder, hvor særforsorgen og folkeskolens særundervisning grænser op til hinanden, etableres et godt samarbejde, og at opståede konflikter søges løst ad forhandlingens vej. Man kunne ikke se bort fra, at der måske ved afslutningen af særundervisningsudvalgets arbejde ville være større mulighed for, at de fremførte synspunkter kunne føre til en forligsmæssig ordning. Under indtryk heraf blev der på et møde i særundervisningsudvalget den 4. december 1957 opnået flertal for en midlertidig ordning af talelæreruddannelsen, som skulle være gælden-

de, indtil særundervisningsudvalget havde afsluttet sine overvejelser vedrørende uddannelsen af talelærere til brug for folkeskolen.

Denne ordning må imidlertid efter sit indhold anses for bortfaldet, efter at undervisnings-

ministeren den 9. januar 1958 har anmodet særundervisningsudvalget om hurtigst muligt at tilendebringe sine overvejelser vedrørende dette spørgsmål.

København, den 13. februar 1958.

Alfred Andreassen.

(Formand)

J. Casse.

Marie Helms.

Lennart Holten.

N. K. Horsfeldt-Poulsen.

Anna Jensen.

Esther Jensen.

B. Jørgensen.

Skov Jørgensen.

Alfr. Larsen.

Erik Leuning.

Otto V. Nielsen.

K. Helveg Petersen.

Holger Rasmussen.

K. J. Rungø.

Erik Jensen.

FOLKESKOLENS SÆRUNDERVISNING AF TALELIDENDE, SVAGTHØRENDE OG LÆSERETARDEREDE BØRN.

Folkeskolens særundervisning blev lovfæstet ved folkeskoleloven af 18. maj 1937, § 2, stk. 5, hvori det bestemtes, at der for børn, som ikke kan følge den almindelige undervisning, hvis forholdene tillader det, skal oprettes en særskilt undervisning (særklasser, tunghøreklasser o. lign.).

Særundervisningen var på dette tidspunkt indført i København og enkelte andre steder. Der henvises herom til den af det af undervisningsministeriet den 3. december 1938 nedsatte udvalg afgivne betænkning vedrørende oprettelse af særklasser i folkeskolen for børn, der ikke kan følge den almindelige undervisning.

I denne betænkning stilledes der forslag om udsendelse af et cirkulære vedrørende gennemførelse af de i folkeskolelovens § 2, stk. 5 givne bestemmelser, samt et forslag til lov om særligt statstilskud til gennemførelse af bestemmelserne om særundervisning. Et cirkulære i overensstemmelse med udvalgets forslag blev udsendt af undervisningsministeriet den 26. juni 1943 og har dannet grundlag for den siden etablerede særundervisning i folkeskolen. Det af udvalget udarbejdede lovforslag er derimod ikke blevet ophøjet til lov.

Folkeskolelovens § 2, stk. 5, omfatter ikke Københavns kommune; men der i denne kommune indrettet særundervisning i det væsentlige i overensstemmelse med anvisningerne i cirkulæret af 1943.

Bestemmelsen i folkeskoleloven hører til de paragraffer, der ifølge folkeskolelovens § 64 skulle være gennemført den 1. april 1948, og hvis gennemførelse senest ved lov af 27. maj 1950 er udskudt til 1. april 1958. Det fremhæves imidlertid i cirkulæret af 1943, at det ville være af betydning, at dette spørgsmål søges løst, også før folkeskoleloven gør en ordning obligatorisk, da det for de pågældende børn er af afgørende betydning, at der snarest muligt træffes foranstaltninger til indretning af en for dem afpasset særlig undervisning. Der er da også i alle kommunale skoleplaner, der er stad-

fæstet i de senere år, indføjet bestemmelse om, at der ved skolevæsenet indføres særundervisning i overensstemmelse med anvisningerne i cirkulæret af 26. juni 1943.

I cirkulæret er der givet anvisning på indretning af særundervisning for følgende kategorier af børn:

- 1) Svagtbegavede
- 2) svagthørende
- 3) svagtseende
- 4) talelidende og
- 5) læsesvage (herunder ordblinde).

Der vil nedenfor blive gjort nærmere rede for disse regler, forsåvidt angår svagthørende, talelidende og læsesvage børn.

Den 20. marts 1944 nedsatte undervisningsministeriet et udvalg til fremme af arbejdet med særundervisning og til udarbejdelse af undervisningsmaterialer til særundervisningen. Dette udvalg (særklasseudvalget) har senere dels forestået dels ydet tilskud til en lang række kursus i undervisning af svagt begavede børn og børn med læsevanskeligheder, ligesom udvalget har forestået udarbejdelsen og udgivelsen af særligt materiale til undervisningen af svagt begavede børn og svagtseende børn.

I de forløbne år er særundervisningen herefter gradvis indført ved de fleste kommunale skolevæsener. Af afgørende betydning for indførelsen af særundervisningen og for dennes tilrettelæggelse og udførelse har det ved siden af særklasseudvalgets arbejde været, at der ved skoletilsynsloven af 12. april 1949 §§ 25 og 26 blev tilvejebragt hjemmel for oprettelse af stillinger som konsulenter for særundervisningen henholdsvis i amterne og i købstæderne. Der er i medfør af disse bestemmelser ansat konsulenter for særundervisningen i alle amter bortset fra Bornholms amt, hvor amtsskolekonsulenten tillige virker som konsulent for særundervisningen. I de fleste købstæder er der normeret embeder som konsulent for særundervisningen eller som skolepsykolog. Ikke mindst i landkommunerne har konsulenternes arbejde med-

ført en meget stærk udvikling inden for særundervisningen.

Den udvikling, der i de senere år har fundet sted inden for særundervisningen i almindelighed og inden for de enkelte områder inden for særundervisningen, har imidlertid vist, at anvisningerne i cirkulæret af 1943 ikke længere kan anses for fyldestgørende. Nærværende udvalg har derfor påbegyndt et arbejde med udarbejdelse af et nyt cirkulære til afløsning af cirkulæret af 1943. Det kan således anføres, at medens særundervisningen i folkeskolelovens § 2, stk. 5 forudsattes som regel at bestå i undervisning i særlige klasser for børn med de pågældende handicap, har udviklingen vist, at særundervisningen i mange tilfælde på fyldestgørende måde kan ydes i form af en supplerende undervisning på små hold i forbindelse med den almindelige undervisning. Denne form for særundervisning pegede cirkulæret af 1943 på forsåvidt angår børn med udtalefejl og børn med læsevanskeligheder; men erfaringen har vist, at denne form er anvendelig i et langt videre omfang, end man forudså ved udarbejdelsen af dette cirkulære. Dette har på den anden side muliggjort, at særundervisning har kunnet etableres ved selv små skolevæsen, hvor antallet af børn er så ringe, at der ikke kan være tale om oprettelse af særlige klasser. Dette betyder, at særundervisning enten i form af holdundervisning eller i det mindste i form af en særlig hjælp med brug af specielt undervisningsmateriale inden for den almindelige klasses rammer vil kunne etableres ved enhver skole, og udvalget har derfor ikke næret betænkelighed ved i forbindelse med folketingsudvalgets behandling af forslag til lov om ændringer af lov om folkeskolen m. v. i december 1956 at anbefale en ændret formulering af en til § 2, stk. 5 i folkeskoleloven svarende bestemmelse, der i højere grad end den nuværende formulering sikrer oprettelse af særundervisning, således at ethvert barn, der har behov herfor, får adgang **til**, uanset hvor det bor, at modtage en sådan efter dets evner og øvrige udrustning afpasset undervisning. Denne formulering blev tiltrådt af det pågældende folketingsudvalg i den den 11. april 1957 afgivne beretning og er optaget i det af undervisningsministeren i indværende folketings-samling fremsatte forslag til lov om ændring af lov om folkeskolen m. v. med følgende ordlyd:

»For børn, der på grund af talevanskeligheder, svagt syn, svag hørelse, små evner eller

læsevanskeligheder ikke med tilstrækkeligt udbytte kan følge den almindelige undervisning, indrettes der særundervisning«.

Særundervisning af talelidende børn.

I 1921 oprettedes der ved det københavnske skolevæsen særlige taleklasser.

Frederiksberg kommune og flere andre købstæder havde også allerede inden folkeskoleloven af 1937 indført undervisning af talelidende børn.

I cirkulæret af 1943 blev der foreskrevet taleprøve i det første skoleårs sidste måneder over alle nyoptagne børn i folkeskolen. Til denne prøve skal også børn på andre alderstrin, der har talevanskeligheder, henvises. Prøven foretages af klasselæreren. Alle børn, hvis talevanskeligheder antages at hidrøre fra unormale forhold i næse, mund, svælg eller strube, henvises til skolelægen.

Iøvrigt fastslår cirkulæret, at børn, hvis talevanskeligheder skyldes hareskår (læbespalte), ganespalte, hørstumhed (afasi), funktionelle stemmelidelser eller stammen, ikke kan behandles ved taleundervisning i den almindelige folkeskole eller folkeskolens særklasser, men må henvises til behandling på statens institut for talelidende. For børn, der iøvrigt har talefejl, der ikke kan rettes under den almindelige undervisning, foreskrives der taleundervisning ved en særlig talelærer. Denne undervisning bør gives børnene enkeltvis eller i mindre hold.

Denne ordning forudsatte uddannelse af særlige talelærere for folkeskolen, hvis område var begrænset til udtalefejl. Uddannelse af sådanne lærere er ikke iværksat. Derimod er der i de senere år ved en række kommunale skolevæsen indført taleundervisning ved autoriserede talelærere. Disse talelærere har i forståelse med særfor sorgen påtaget sig undervisning af børn med talelidelser i videre omfang end forudsat i cirkulæret af 1943, idet deres uddannelse som autoriserede talelærere gør dem kvalificerede til at give en sådan videregående behandling. Denne udvikling af taleundervisningen indenfor folkeskolen er omtalt i talekommissionens betænkning, hvor der udtrykkes håb om, at denne udvikling må fortsætte i forøget takt ved et samarbejde mellem undervisningsministeriet og socialministeriet. Ved en sådan udvikling, hedder det videre, vil det være muligt med tiden at nå frem til en ordning, hvorunder talebehandlingen i almindelighed vil kunne lægges til skolerne. Socialministeriets cirkulære af

30. september 1954 udtaler sig på tilsvarende måde.

Særundervisningsudvalget finder det rigtigt, at taleundervisningen ved folkeskolen udbygges i overensstemmelse med disse principper, således at der tilvejebringes mulighed for inden for skolernes særundervisning at varetage al taleundervisning af skolebørn, som kan gives ambulant, hvorefter alene tilfælde af talemåder, der kræver behandling på taleinstitutterne, varetages af forsorgen.

Særundervisning af svagthørende børn.

Særundervisning af svagthørende børn blev først gennemført i København, hvor der på initiativ af ørelæge, dr. Carl Mailand i 1916 blev indrettet en særlig undervisning af tunghøre børn. En nærmere redegørelse for dr. Mailands arbejde og etableringen af tunghøreundervisningen i Københavns kommune findes i betænkningen af 1943, hvortil henvises. I Københavns kommune gives denne særundervisning i særlige klasser samlet på skolen i Rysensteensgade, hvor der tillige optages børn fra københavnske omegnskommuner.

I cirkulæret af 1943 blev der foreskrevet årlige høreprøver for alle folkeskolens børn. På grundlag heraf skulle børnene udtages til særundervisning efter følgende regler:

Børn, hvis høreevne er nedsat, men som dog kan høre hviskestemme i 0,5 meters afstand, kan deltage i undervisningen i den almindelige folkeskole, når de anbringes på de første rækker i klassen, og læreren er opmærksom på deres høresvagthed.

Børn, der ikke kan høre hviskestemme på 0,5 meters afstand, men hvis høreevne dog ligger over 0,5 meter for talestemme, og hvis tale er normal, eller dog ikke præget af deres høresvagthed i større omfang, end at der kan bødes derpå ved almindelige taleøvelser, kan indlemmes i særlige klasser for svagthørende børn, hvor sådanne kan oprettes.

Børn, hvis tale eller sprog i væsentlig grad er påvirket af deres høresvagthed, eller hvis høreevne ligger under 0,5 meter for almindelig talestemme, skal anmeldes til særforsorgen.

Cirkulæret foreskriver, at der skal oprettes klasser for svagthørende børn, hvor det samlede antal af svagthørende børn i en kommunes folkeskoleklasser udgør mindst 20.

For svagthørende børn i skoler, der ikke har særklasser for sådanne børn, skal følgende forholdsregler iagttages:

1) Læreren skal have opmærksomheden henvendt på, at barnet er svagthørende, anbringe det på det for barnet bedste sted i klassen samt tid efter anden forvisse sig om, at barnet følger undervisningen.

2) Barnet skal årligt have et kursus i mundaflæsning og taleøvelser af mindst 14 dages varighed.

Det påhviler skoledirektionerne at drage omsorg for, at sådanne kursus afholdes på bekvemt beliggende steder indenfor amtet. I udgiften til kursus i mundaflæsning, der optages på skolefondens budget, bidrager staten med halvdelen.

3) Barnet bør være under stadigt tilsyn af en læge, såvidt muligt en læge med specialuddannelse som ørelæge.

Der er udenfor København kun i få kommuner oprettet klasser for svagthørende børn. De foreskrevne årlige amtskursus i mundaflæsning og taleøvelse har ikke været afholdt, men der har i en del kommuner været givet sådan undervisning af lærere, der har gennemgået uddannelse som aflæselærere, og der har desuden de sidste år været afholdt et 14-dages kursus for svagthørende skolebørn på initiativ af Dansk Tunghøreforening og statens hørecentraler i Århus og Odense. Udgifterne ved børnenes deltagelse heri er afholdt af de respektive skolefonde, der har fået halvdelen af deres udgifter hertil refunderet af statskassen.

Det står udvalget klart, at folkeskolens særundervisning på dette område endnu ikke er tilfredsstillende udbygget. De i cirkulæret af 1943 givne regler kan næppe længere anses for tilsvarende. Således anses hviskestemmeprøven af den audiologiske sagkundskab ikke for tilstrækkelig som grundlag for udtagelsen af børn, der på grund af nedsat hørelse bør have særlig undervisning under en eller anden form.

Udvalget har endnu ikke tilendbragt sine overvejelser vedrørende denne særundervisning, men man kan på grundlag af erfaringerne fra de kommuner, hvor der er gennemført grundige undersøgelser af skolebørnene i denne henseende sige, at man i almindelighed ikke i tilstrækkeligt omfang er opmærksom på de børn, hvis hørenedsættelse vel ikke afskærer dem fra at følge undervisningen, men dog hindrer dem i at få det fulde udbytte deraf.

Udvalget anser det for meget ønskeligt, at der på dette område gennemføres et samarbejde mellem hørecentralerne, skolelægerne, konsulenterne for særundervisningen, lærere og skolemyndigheder. Det må anses for påkrævet, at

der, hvor de tunghøre børn ikke undervises i særlige klasser, blandt andet gives dem undervisning i mundaflæsning og høretræning samt talekorrektion, og hertil kan de i cirkulæret af 1943 foreskrevne årlige kursus efter de foreliggende erfaringer næppe anses for fuldt tilstrækkelige.

Med hensyn til afgrænsningen overfor sær-forsorgen bemærkes, at ethvert barn, der er døvt eller så tunghørt, at det af den grund ikke vil kunne følge undervisningen enten i den almindelige barneskole eller i folkeskolens særundervisning, ifølge lov af 27. januar 1950 om foranstaltninger vedrørende døve og tunghøre § 3 er pligtig at modtage undervisning efter de 1 nævnte lov fastsatte bestemmelser.

Særundervisning af læseretardedede børn.

Særundervisning af børn med særlige læsevanskeligheder blev påbegyndt i København i 1935 af dr. phil R. H. Pedersen, medens det på Frederiksberg var magister Henning Meyer, der tog dette spørgsmål op.

I cirkulæret af 1943 blev det fastslået, at læsesvage børn som regel kan følge den daglige undervisning i samme omfang som de øvrige børn. I dansk blev der dog foreskrevet ekstra undervisning på særlige læsehold med få børn eller for det enkelte barn. I sværere tilfælde bør der dog gives en særlig undervisning af dertil uddannede lærere, eventuelt i særlige læseklasser.

Der har på dette område af særundervisningen fundet en stærk udvikling sted, således at denne gruppe af børn nu er den største gruppe af særunderviste børn.

I Københavns kommune og enkelte andre kommuner gives denne undervisning i særlige læseklasser, men andre steder gives der som regel disse børn ekstra undervisning på mindre hold.

Udvalget har i det væsentlige tilendebragt sine overvejelser vedrørende ændringer af de på

dette område gældende regler. Der skal ikke her redegøres nærmere herfor, men kun gøres et par bemærkninger med hensyn til spørgsmålet om afgrænsningen overfor sær-forsorgen på dette område.

Ved lov nr. 197 af 11. juni 1954, hvorved der gennemførtes en nyordning af forsorgen for talelidende, blev det fastsat, at der efter tilsvarende regler som for behandling af talelidende kunne gives behandling af sværere tilfælde af læsesvaghed og ordblindhed. Der blev ved socialministeriets cirkulære af 30. september 1954 givet nærmere regler herom. Der opstilledes her som vejledende regler for, hvornår tilfælde af læsesvaghed og ordblindhed kan karakteriseres som svære, følgende afgrænsninger med hensyn til skolebørn:

- a) for yngre skolebørn: når et barn til trods for normal intelligens og 3 års skolegang ikke kan læse en let tekst,
- b) for ældre skolebørn: såfremt barnets læsefærdighed er så ringe, at det af denne grund ikke kan klare sig i skolen.

Det understregedes imidlertid, at behandling i henhold til forsorgsloven kun kan finde sted for så vidt angår de tilfælde af læsesvaghed og ordblindhed, som ikke tilstrækkelig effektivt kan behandles gennem folkeskolens særundervisning.

I februar 1957 afholdtes et møde mellem særundervisningsudvalgets underudvalg vedrørende talelidende og læsesvage børn og et underudvalg af socialministeriets udvalg vedrørende talelæreruddannelse angående afgrænsningen mellem forsorgens og folkeskolens opgaver med hensyn til undervisningen af læsesvage børn. Fra særundervisningsudvalgets side hævdede man her det standpunkt, at folkeskolen måtte tage sig af alle tilfælde af læsevanskeligheder, også hvor disse er så svære, at enetimer er påkrævet. Kun i de tilfælde, hvor en institutbehandling er påkrævet, måtte sær-forsorgen træde til.

Det samlede udvalg deler dette synspunkt.

UDDANNELSE AF LÆRERE TIL UNDERVISNING AF TALELIDENDE, SVAGTHØRENDE OG LÆSERETARDEREDE BØRN.

Som grundlag for udvalgets overvejelser vedrørende tilrettelæggelsen af læreruddannelsen på dette område har man foretaget følgende beregninger af *behovet for lærere* til fuldstændig udbygning af folkeskolens særundervisning af talelidende, svagthørende og læseretarderede børn.

1) *Lærere til læseretarderede børn.*

Det antal børn, der anses som læseretarderede og derfor må have særundervisning, kan kun beregnes med en vis usikkerhed, idet grænsen for, hvornår særundervisning er nødvendig, sættes forskelligt fra kommune til kommune. Man kan dog groft anslå, at antallet af læseretarderede børn for hele landet ligger i en størrelsesorden af 20-25.000.

Undervisningen af disse børn vil i almindelighed foregå som holdundervisning, hvor 3-4 børn undervises ca. 4 timer ugentlig. Til en sådan undervisning kræves, hvis den gives af lærere, der udelukkende beskæftiger sig med sådan undervisning, ca. 800 lærere. Da der i almindelighed ikke kan regnes med, at vedkommende lærer udelukkende beskæftiger sig med undervisningen af læseretarderede, må det antages, at det antal lærere, der kræves uddannet til denne undervisning, er betydeligt større, antagelig omkring 2.500.

2. *Lærere til talelidende børn.*

På grundlag af oplysninger indhentet fra 10 kommuner, hvor taleundervisningen tilrettelægges i overensstemmelse med de retningslinier, der må tænkes lagt til grund for den fremtidige særundervisning på dette felt, kan det skønnes, at der i hvert skoleår for hele landet vil være ca. 5.000-6.000 børn, der behøver taleundervisning, og det kan videre skønnes, at der hertil kræves ca. 125 uddannede talelærere med fuldt timental som talelærere. Udvalget anser det imidlertid ikke for muligt og heller ikke for ønskeligt, at disse talelærere udelukkende beskæftiger sig med taleundervisning,

men finder, at det må anses for værdifuldt, at talelærerne gennem fortsat arbejde inden for den almindelige folkeskoleundervisning bevarer kontakten med børn uden talevanskeligheder og med almindeligt barnesprog. Man må derfor regne med, at der må uddannes ca. 400 lærere.

3. *Lærere til undervisning af svagthørende børn.*

Der gør sig med hensyn til antallet af svagthørende børn betydelig usikkerhed gældende, idet der kun inden for mindre områder er foretaget dyberegående undersøgelser heraf. Erfaringerne fra kommuner, hvor der er gennemført undervisning af såvel talelidende som svagthørende børn, peger imidlertid i retning af, at undervisningen af svagthørende børn kræver i hvert fald omkring halvdelen af det antal lærertimer, som undervisningen af talelidende børn inden for samme område beslaglægger.

Ud fra disse beregninger over det omtrentlige forventede behov for lærere til de nævnte kategorier af børn kan det sluttes, at det må anses for hensigtsmæssigt, at der etableres en særlig uddannelse af lærere til undervisning af læseretarderede børn, idet det antal lærere, der skal bruges hertil, er meget større end det antal, der skal bruges til undervisning af svagthørende og talelidende børn.

For de to sidstnævnte gruppers vedkommende gælder det derimod, at det vil være hensigtsmæssigt, at samme lærer behersker såvel undervisningen af svagthørende som undervisningen af talelidende børn. Dels vil en sådan lærers arbejdskraft ved mindre skolevæsenere blive bedre udnyttet, dels vil han være bedre rustet overfor kombinerede tilfælde af tunghørhed og talelidelse. Endelig må det antages, at særskilte uddannelser inden for hver af de to discipliner i et ikke ubetydeligt omfang vil overlape hinanden.

Ud fra disse betragtninger må det antages at være hensigtsmæssigt, at der indrettes en kombineret uddannelse af lærere til undervisning af talelidende og svagthørende børn. Sådanne læ-

rere bør endvidere kunne undervise også læse-retarderede børn, og uddannelsen bør derfor også omfatte kursus i denne disciplin.

A. Uddannelse af lærere til læseretarderede børn.

I. Den hidtil gældende ordning.

Samtidig med oprettelsen af de første skolepsykologstillinger her i landet begyndte man arbejdet med de læseretarderede børn. I København samledes i 1935 børnene i to forsøgsklasser, der gik under navnet: ordblindeklasse. Man havde ingen erfaringer at bygge på, men skolepsykologerne orienterede lærerne om de metoder og materialer, man havde benyttet forskellige steder i udlandet, og de enkelte lærere måtte derefter selv finde frem til de arbejdsformer, som kunne bruges til disse børn, ligesom de selv måtte fremstille de materialer, som skulle benyttes.

De erfaringer, man havde gjort i forsøgsklasserne, måtte ganske naturligt komme de lærere til gode, som i 1937 skulle starte med læseklasserne. Egentlige kursus var der ikke tale om, men lærerne blev af skolepsykologerne orienteret om læseprocessen og de problemer, som de læseretarderede frembød, mens lærere, der havde undervist i forsøgsklasserne videregav de erfaringer, de havde gjort i deres pionerarbejde. Efterhånden som tiden gik, fik denne orientering mere præg af kursus; og det var egentlig først med undervisningsministeriets cirkulære af 26. juni 1943, at de egentlige kursus begyndte. Et par kursus blev arrangeret på Danmarks Lærerhøjskole, men det blev derefter overdraget undervisningsministeriets særklasseudvalg at forestå kursusvirksomheden. Særklasseudvalget arrangerede hvert år et 2 ugers kursus i København for folkeskolens lærere. Senere blev det udvidet til 3 uger. Forskellige større kommuner tilrettelagde også kursus for de lærere, der skulle undervise læseretarderede børn - hver by efter sin plan.

Da særkonsulentstillingerne i amterne blev besat, kom der et voldsomt behov for lærere. Særklasseudvalget arrangerede et enkelt år dobbeltkursus for at imødekomme den store efterspørgsel, men behovet var stadig alt for stort. Man begyndte derfor ude i landet at arrangere de første kursus, hvis planer godkendtes af undervisningsministeriet, således at de blev af samme omfang som særklasseudvalgets kursus i København. Det største problem for kursus i

provincen var - og er til dels endnu - praktikuddannelsen, idet det ofte er svært at skaffe så vel tilstrækkeligt antal uddannelsessteder som variation i uddannelsen. Provinsens læseklasselærerkursus blev besøgt af et meget stort antal lærere, ikke alene af lærere, der skulle undervise de læseretarderede, men også af lærere, som ønskede ad den vej at få en fornyelse i danskundervisningen, især begynderundervisningen. Når disse kursus har slået så stærkt an, skyldes det ikke mindst den betydning, de har fået for den almindelige undervisning i dansk. Her er mange steder i løbet af ganske få år sket en fornyelse, som ellers ville have taget årtier.

Kursus for læseklasselærere er ikke optaget på Danmarks Lærerhøjskoles almindelige årsplan, inen man har arrangeret sådanne kursus for de lærere, der i forvejen var kursister.

Endelig har Landsforeningen for ordblindsagen oprettet et teorikursus for ordblindelærere. Betingelsen for at kunne deltage i det var, at man havde lærereksamen, men kursusets omfang var en del større end de fleste andre kursus. Også dette kursus, der afholdtes to gange årligt, har haft meget stor tilslutning. Kursus giver ret til at gå op til en eksamen, som kan berettiggende en lærer til at blive autoriseret ordblindepædagog. Kun forholdsvis få af de mange deltagere har benyttet sig af denne mulighed.

De forskellige former for kursus har alle en teoretisk og en praktisk del. Teorien varierer fra 20 til 55 timer, praktikken fra 20 til 130 timer på de forskellige kursus. De mest almindelige fag har været læseprocessen, metodik, undervisningsmaterialer og supplerende læsning. I de senere år er hertil føjet fonetik. Antallet af timer til de forskellige discipliner varierer en del fra kursus til kursus. Enkelte kursusplaner har også taget flere discipliner med eller delt nogle af de ovennævnte op i to eller tre discipliner for at give en grundigere gennemgang af problemerne.

De teoretiske forelæsninger foregår som oftest i en centralt beliggende skole, så lærerkredsens deltagere får forholdsvis let adgang. Lærerne kan passe deres skole om formiddagen og deltage i kursus om eftermiddagen. Det største problem er praktikuddannelsen, som nødvendigvis må tages i skoletiden, og som i hvert fald for en del må henlægges til en by med et større skolevæsen, hvor der er lejlighed til at overvære forskellige former for undervisning af

læseretarderede. Trods alt vil kursus afholdt i provinsen være billigere at gennemføre, end hvis samtlige kursusdeltagere skulle til København. Dog burde sikkert alle have mulighed for nogle få dages besøg i Storkøbenhavn, hvor der er lejlighed til at se mange forskellige former for undervisning såvel i den offentlige skole, som på statens institut for talelidende og på private institutter.

De kursus, der er godkendt af undervisningsministeriet, afsluttes med overrækkelse af et bevis for deltagelse, underskrevet af særklasseudvalgets formand og kursuslederen.

II. Forslag til nyordning af uddannelsen af lærere til undervisning af læseretarderede børn.

Udvalget har gennemgået de forskellige uddannelsesplaner og er standset ved en plan, som man kunne ønske gjort til normalplan for kursus på Danmarks Lærerhøjskole og kursus i provinsen.

Planen tilsigter indenfor rammerne af et kort kursus at give en fyldestgørende teoretisk uddannelse, hvor man lægger vægt på, at undervisningen i psykologi og pædagogik går hånd i hånd. Indenfor praktikundervisningen finder man det af afgørende betydning, at kursisterne gennem besøg hos flere forskellige lærere får et alsidigt indblik i de foreliggende undervisningsmetoder. Man er dog opmærksom på, at det i begyndelsen vil kunne være vanskeligt særlig i provinsen at finde det hertil fornødne antal egnede lærere.

Man finder endvidere anledning til at fremhæve værdien af, at kursisterne under praktikvejledningen får lejlighed til selv at undervise.

Forslag til normalplan for uddannelse af lærere til undervisning af læseretarderede børn.

1. Læseprocessen (læsningens psykologi og pædagogik) og læsemetoder.....	12 timer
2. Læse- og stavevanskeligheder (dyslexi)	9 timer
3. Svagthørende med læse-stavevanskeligheder.....	3 timer
4. Fonetik med henblik på børnene med læse-stavevanskeligheder, samt behandling af mindre talevanskeligheder.	6 timer
5. Karaktervanskeligheder hos de læseretarderede.....	3 timer
6. Gennemgang af undervisningsmaterialer og supplerende læsestof.....	6 timer
7. Psykologiske og pædagogiske prøver ...	6 timer
8. Love, cirkulærer og særundervisningens ydre rammer.....	3 timer
9. Start og arbejdsmetoder (læseklasse, læsehold og enkeltmandsundervisning)	9 timer
	57 timer

Praktik:

1. Deltager i undervisningen hos 2 lærere
12 + 12 timer.....24 timer
 2. Overværer undervisningen hos mindst
4 forskellige lærere.....16 timer
- lagt 40 timer**

Praktikken foregår i hold på 3-4 elever.

B. Uddannelse af lærere til undervisning af talelidende, svagthørende og læseretarderede børn.

I. Den hidtil gældende ordning.

Størstedelen af de lærere, der virker ved folkeskolens taleundervisning, er uddannede inden for »Den af Den almindelige danske Lægeforening vedtagne ordning med hensyn til autorisation af talelærere«.

Det har været en betingelse for at kunne indstilles til denne autorisation, at vedkommende har bestået skoleembedseksamen med pædagogikum eller afgangseksamen fra et seminarium, og at den pågældende derudover har gennemgået en særlig talelæreruddannelse, omfattende følgende discipliner:

- 1) Talemetodik, stemme- og sprogbehandling samt diktion.
- 2) Taleorganernes anatomi og fysiologi, akustik og fonetik.
- 3) Logopædi.
- 4) Praktisk pædagogik.

Undervisningen i de 3 førstnævnte discipliner meddeltes ved autoriserede talelærere, medens der i uddannelsen i praktisk pædagogik indgik undervisning på statens institut for talelidende samt i en kommunal tale- eller læseklasse.

Eksamen blev forestået af lægeforeningens talelærerudvalg, der meddelte kandidaten lægeforeningens autorisation efter bestået eksamen.

Efter at talekommissionen i sin i 1954 afgivne betænkning havde stillet forslag om, at lægeforeningens uddannelse blev afløst af en statsuddannelse, og at der blev nedsat et uddannelsesudvalg til udarbejdelse af nærmere planer for en sådan uddannelse, nedsatte socialministeriet i januar 1956 et udvalg med repræsentanter for socialministeriet, undervisningsministeriet, Den almindelige danske Lægeforening, sundhedsstyrelsen m. v. Om særundervisningsudvalgets forhandlinger med dette udvalg henvises til de ovenfor side 5 gjorde bemærkninger.

De lærere, der deltager i folkeskolens undervisning af tunghøre børn, har i almindelighed

modtaget den af socialministeriet foranstaltede uddannelse af tunghørelærere (aflæselærere). Dette kursus, der er af 2 måneders varighed, tager dog særligt sigte på undervisningen af voksne tunghøre.

II. Forslag til nyordning af uddannelsen af lærere til undervisning af talelidende, svagthørende og læseretardedede børn.

Udvalget har overvejet, om det vil være hensigtsmæssigt, at der til brug for folkeskolen foranstalles 2 forskellige uddannelser af talelærere, således at der uddannes et mindre antal lærere med en omfattende uddannelse, der sætter dem i stand til at behandle alle talelidelser, der er tilgængelige for ambulantly behandling, samt til at stille diagnose, medens et større antal lærere uddannes til gennemførelse af undervisningen af alle mindre komplicerede tilfælde. Udvalget finder imidlertid ikke en sådan ordning tilfredsstillende. Man finder det ikke blot uheldigt, at der inden for det samme fagområde skal virke lærere med forskellig uddannelse, hvorved bl. a. kan tænkes at ville opstå uheldige kompetencestridigheder, men man anser endvidere ikke en sådan ordning for praktisk gennemførlig udover landet, hvor der i almindelighed kun vil være anvendelse for en enkelt talelærer inden for det område, der praktisk kan betragtes som arbejdsområde for en specialuddanned lærer, og det må anses for påkrævet, at denne lærer derfor er i stand til at behandle alle forekommende tilfælde, for så vidt de ikke kræver overflytning til taleinstitut.

Man kan i denne forbindelse også henvise til de betragtninger, der gøres gældende i den betænkning, der er afgivet af socialministeriets talelærerudvalg, i indledningen til afsnit IV.

Som ovenfor nævnt finder udvalget det praktisk, at uddannelsen som talelærer kombineres med uddannelse i undervisning af tunghøre og læseretardedede børn.

Som udgangspunkt for udvalgets arbejde med udarbejdelse af en plan for denne kombinerede uddannelse er anvendt de planer, der er udarbejdet af talekommissionen og socialministeriets talelæreruddannelsesudvalg. Udvalget har betragtet disse planer som udtryk for, hvad den talepædagogiske sagkundskab inden for forsorgen anser for påkrævet til gennemførelse af en forsvarlig behandling af talelidelser, ligesom udvalget har fået bekræftet, at man fra sagkyndig side inden for tunghørepædagogikken anser de nævnte planer for fyldestgørende i hen-

sende til undervisningen af de tunghøre børn, der vil kunne optages til undervisning i folkeskolen.

Ud fra disse betragtninger har udvalget ved sin gennemgang af de således foreliggende uddannelsesplaner tilstræbt, at planernes faglige indhold med hensyn til taleundervisning og undervisning af tunghøre ikke forringes.

På forslag af den psykologiske og læsepædagogiske sagkundskab har man anset det for rigtigst at omarbejde planerne med hensyn til undervisningen i psykologi, ligesom man har indarbejdet den ovenfor foreslåede plan for uddannelse af lærere til undervisning af læseretardedede børn i planen for den kombinerede uddannelse.

Den af socialministeriets udvalg udarbejdede plan må antages i første række at sigte på forsorgens behandling af talelidende, svagthørende og læseretardedede. Ved gennemgang af planen har særundervisningsudvalget derfor haft for øje, at de lærere, der gennemgår uddannelsen, skal arbejde inden for folkeskolens særundervisning, og man har bl. a. derfor foretaget en forskydning af den foreslåede praktikundervisning, således at denne i videre omfang end af talelæreruddannelsesudvalget foreslået henlægges til folkeskolens særundervisning.

Det har endelig været magtpåliggende for udvalget at søge planen i videst muligt omfang tillempet efter de principper, der iøvrigt er gældende for den videregående læreruddannelse. Man finder således, at der vel udover hoveddisciplinerne bør gives en indføring i uddannelsens grænsediscipliner, men man må herved have for øje, at formålet med uddannelsen er at forberede til undervisning af talelidende, svagthørende og læseretardedede børn. I det hele må den teoretiske uddannelse have til formål at udbygge dette pædagogiske mål med uddannelsen.

Med hensyn til betingelserne for, at en lærer kan påbegynde den omhandlede uddannelse, finder udvalget, at der bør stilles krav om, at vedkommende under sin læreruddannelse skal have fulgt seminariets undervisning i sang og musik, samt om, at der fremlægges attest fra en speciallæge om, at der efter foretaget undersøgelse og audiometerprøve ikke i den pågældendes tale- og høreorganer findes lidelser, der vil være til hinder for, at han gennemgår uddannelsen.

Der bør dog kunne meddeles dispensation fra kravet om seminarieuddannelse i sang og musik.

Forslag til uddannelsesplan for lærere til undervisning af talelidende, svagthørende og læseretardedede børn.

1. Særundervisningens historie og de for særundervisningen gældende love og bestemmelser.

Der er tænkt givet en kort gennemgang af hvert af de tre særundervisningsområder, som uddannelsen sigter på.

Pionerer og betydende forskere omtales og deres arbejde refereres. Desuden bør særundervisningen for svagtbegavede og svagtseende samt tilpasningsvanskelige børn kort omtales, idet der ofte samarbejdes mellem de forskellige former for særundervisning.

Gennemgangen af love og cirkulærer er ikke tænkt som en almindelig gennemgang af sociallovgivningen, men tager sigte på gældende bestemmelser for hjælp til talelidende, svagthørende og læseretardedede, selv om det vil være naturligt at placere lovgivningen på disse områder i en større sammenhæng af skole- og sociallovgivningen.

Der foreslås anvendt 8 forelæsninger hertil.

2. Akustik.

Lydens fysiske forhold forudsættes kendt fra seminarium eller gymnasium, men stoffet gennemgås i grundtræk, og der henvises i forbindelse med forelæsningserne til egnet litteratur.

Hovedvægten lægges på sproglydene og opfattelsen af dem, der gennemgås grundigt i forelæsnings- og samtaleform.

Til forelæsningserne knyttes en række demonstrationer.

Der foreslås anvendt 20 forelæsninger hertil.

3. Anatomi og fysiologi.

Menneskelegemets bygning og funktion forudsættes kendt fra seminarium, men stoffet gennemgås i grundtræk, og der henvises i forbindelse med forelæsningserne til egnet litteratur. Hovedvægten lægges på nervesystemets, taleorganernes, ørets og øjets bygning og funktioner. Dette stof er velegnet til en undervisning, der skifter mellem forelæsnings- og samtaleform.

Der foreslås anvendt 50 forelæsninger hertil.

4. Øre-, næse- og halssygdomme.

Hensigten med en forelæsnings- og demonstrationsrække i sygdomslære er at skabe en naturlig indstilling til undersøgelsesmetoder og journaler.

Der foreslås anvendt 20 forelæsninger hertil.

Herudover bør der gives kursisterne lejlighed til at overvære enkelte øre-, næse- og halsoperationer samt til at aflægge besøg på en otologisk afdeling.

5. Synsforstyrrelser.

Der foreslås anvendt 2 forelæsninger hertil.

6. Arv og milieu.

Arvelighedslæren gennemgås i hovedtræk, og der henvises herunder til egnet litteratur.

Der lægges særlig vægt på gennemgang af undersøgelser angående arv- og milieumæssige forhold ved talelidelse, døvhed, tunghørhed og læsereftardering. Stoffet iøvrigt må anses for lært på seminariet.

Der foreslås anvendt 8 forelæsninger hertil.

7. Svagthørendes psykologi og pædagogik.

Hensigten er gennem orienterende forelæsninger med udgangspunkt i de døves psykologi at indstille eleverne på omgangen med og behandlingen af svagthørende.

Der foreslås anvendt 4 forelæsninger hertil.

8. Talelidendes psykologi og pædagogik.

Hensigten er gennem orienterende forelæsninger at indstille eleverne på omgang med og behandling af talelidende.

Der foreslås anvendt 4 forelæsninger hertil.

9. Læseretardedes psykologi og pædagogik.

Hensigten er gennem orienterende forelæsninger at indstille eleverne på omgang med og behandlingen af læseretardedede.

Der foreslås anvendt 4 forelæsninger hertil.

10. Læseprocessen.

Der bør lægges vægt på en beskrivelse af læseren og hans forhold til det læste, derunder indlæringsmetoder.

Der foreslås anvendt 12 forelæsninger hertil.

11. Læse- og stavevanskeligheder.

Den teoretiske gennemgang af de forskellige vanskeligheder bør sigte på praktiske foranstaltninger til deres afhjælpning.

Der foreslås anvendt 12 forelæsninger hertil.

12. Psykologiske og pædagogiske prøver.

Der kan ikke i en kort forelæsningsrække gives tilstrækkelig almen psykologisk baggrund

for anvendelse af egentlige psykologiske prøver. Men det vil være af værdi for samarbejdet med skolepsykologen, at læreren ved, hvad der ligger bag en psykologisk undersøgelse.

De pædagogiske prøver og øvrige hjælpemidler fra Danmarks pædagogiske institut gennemgås.

Der foreslås anvendt 6 forelæsninger med øvelser hertil.

13. Neurologi og psykiatri.

Hovedvægten lægges på de nervesygdomme, der kan medføre høre-, tale- og sprogforstyrrelser. Desuden gives forelæsninger i psykiatri med henblik på tale-, høre- og læsevanskeligheder.

Journalgennemgang og patientdemonstration er et væsentligt indslag i denne forelæsningsrække.

Der foreslås anvendt 20 forelæsninger hertil.

14. Kendskab til sprogets opbygning og lydforhold med særligt henblik på dansk rigssprog og danske dialekter, herunder øvelser i lydskrift.

Da det må anses for ret begrænset, hvor meget talelæreren almindeligvis bruger lydskrift, bør undervisningen heri ikke lægge beslag på et for stort timetal.

Barnesprogets normale og patologiske udvikling er et meget betydende område.

Der foreslås anvendt 60 forelæsninger hertil.

15. Talelidelsernes årsager og behandling.

Der foreslås anvendt 60 forelæsninger med øvelser hertil.

16. Audiologien og dens pædagogik.

- a) Audiologi, herunder kendskab til høreapparater og audiometri (25 timer)
- b) Tunghøreundervisningens metodik (15 timer)
- c) Mund-håndsystemet (12 timer)

Der foreslås anvendt 52 forelæsninger med øvelser hertil.

Det foreslåede antal teoritimer beløber sig til 342.

»Nordisk Lærebog for Talepædagoger« giver i de fleste tilfælde vejledning med hensyn til kravene på de enkelte områder. Men på mange områder vil fagets lærer kunne henvise til supplerende eller erstattende litteratur. Den egentlige vejledning må ligge i det for vedkommende disciplin afsatte timetal.

Forslag til normalplan for uddannelse af lærere til undervisning af læseretardedede børn er indarbejdet i planen for uddannelse af lærere til talelidende, svagthørende og læsesvage børn, så uddannelsen på dette område nøje svarer hertil.

Praktik.

1. Praktisk stemmedannelse og artikulation.

Undervisningen gives i enelektioner à 30 minutter og tilsigter at opøve elevens egne taleorganer.

Der regnes med 30-50 timer (60-100 lektioner) pr. elev. Eleven bør undervises af flere forskellige lærere.

2. Oplæsning og taleteknik.

Undervisningen tilstræber en naturlig oplæsning med forståelse af tekst og stilart, ligesom der gives instruktion og øvelse i mundtlig fremstilling af fagligt emne. Der vil kunne blive tale dels om samlet dels om individuel instruktion.

Der regnes med 30 timer hertil.

3. Afspænding og bevægelsesterapi.

Der er tale om personlig tillæring, nogen teori og praktik. Området er ret væsentligt og samtidig svært at beherske. Der vil kunne blive tale dels om samlet dels om individuel instruktion.

Der regnes med 30 timer hertil.

4. Undervisningspraktik.

a. Institut for talelidende.		
Ganespalte - obturatorer	5 timer	
Stammen	40 timer	
Udtalefejl	20 timer	
Centrale talelidelser	80 timer	
Stemmelidelser	50 timer	
Strubeløse	15 timer	
Læsevanskeligheder	15 timer	
		225 timer
b. Folkeskolen.		
Stammen	20 timer	
Udtalefejl	20 timer	
Stemmelidelser	15 timer	
Læseretardedede	30 timer	
Svagthørende	40 timer	
		125 timer
c. Spastikerafdeling	10 timer	
d. Statens aflæseskoler	90 timer	
e. Statens skoler for døve og svært tunghøre	80 timer	
f. Statens hørecentral	30 timer	
g. Statens undersøgelses- og vejledningsklinik for døve og svært tunghøre	15 timer	
		225 timer

5. Laboratorieøvelser, diagnostik og journal-skrivning.

Det vil være formålstjenligt ved denne undervisning at skifte mellem fælles instruktioner og arbejde i hold. Der kan gives individuelle opgaver som delvis hjemmearbejde.

Der regnes med 50 timer hertil.

6. Institutionsbesøg, bl. a. børnehaver med undervisning af svagthørende og taleretardedede børn, eksternatskoler med taleundervisning, særundervisningen for svagtbegavede, samt blindinstituttet.

Der regnes med ca. 20 timer hertil.

Afsluttende prøver.

Udvalget har nøje overvejet, om det er ønskeligt at afslutte årskurset med eksamen.

Kursisterne vil stort set være lærere, der i forvejen har ansættelse i folkeskolen. Deres ansættelsesforhold påvirkes ikke direkte af resultatet af en afsluttende prøve. De møder for den alt overvejende parts vedkommende op af interesse og vil gennem den brug, de skal gøre af det, kursus byder på, være personligt engageret i stoffet.

Udvalget finder det dernæst ikke rimeligt at overbygge lærereksamen med for udpræget eksamensbestemte videreuddannelser.

Udvalget er i sine overvejelser standset ved en afsluttende prøve, der omfatter:

1. Mundtlig prøve i »Sprogets opbygning og lydforhold«.
 2. Mundtlig prøve i »Talelidelsernes årsager og behandling«.
 3. Mundtlig prøve i »Audiologi«.
 4. Skriftlig prøve i »Læsningens psykologi og pædagogik«.
 5. Praktisk prøve i undervisningsfærdighed, idet der gives én opgave indenfor en af de tre discipliner.
- Iøvrigt gøres det til betingelse for at kunne

gå op til eksamen, at forelæsningerne er fulgt tilfredsstillende i alle discipliner, og der afgives af rektor på grundlag af forhandling med lærerkollegiet en udtalelse på eksamensbeviset om kursistens egnet.

Uddannelsens administration.

Den omhandlede uddannelse må i medfør af lov af 11. juni 1954 om uddannelse af lærere til folkeskolen § 35, henlægges til Danmarks Lærerhøjskole. Uddannelsen vil, da den bygger på seminarieuddannelsen som forudsætning, kunne indgå som led i lærerhøjskolens almindelige virksomhed; men der skal dog peges på, at der i tilknytning til uddannelsen af lærere til talelidende, tunghøre og læseretardedede børn efter forslaget til uddannelsesplan forudsættes gennemført en vidtgående praktikuddannelse, der må henlægges til forsorgsinstitutioner, skoler m. m.

Uddannelsen af lærere til undervisning af læseretardedede børn må foruden på lærerhøjskolen kunne gives på kursus, der arrangeres ude i landet under lærerhøjskolens administration i medfør af læreruddannelseslovens § 35, stk. 3. For at tilfredsstille behovet for talelærere og lærere til svagthørende børn vil det formentlig også være nødvendigt, at der ved siden af kursus i København af Danmarks Lærerhøjskole søges gennemført et kursus i provinsen, der passende kan henlægges til Århus, hvor der er bedst mulighed for at gennemføre praktikundervisning, herunder på statens institut for talelidende i Århus.

Da arbejdet med tilrettelæggelsen af uddannelsen, herunder den omfattende praktikundervisning, skønnes at blive af betydeligt omfang, vil det antagelig være ønskeligt, at der som bistand for lærerhøjskolens rektor i lighed med, hvad tilfældet er ved enkelte andre af lærerhøjskolens kursus, antages en særlig leder af kursus.

EFTERSKRIFT

om mulighederne for etablering af en uddannelse af lærere til undervisning af talelidende, svagthørende og læseretarderede fælles for forsorgen og folkeskolen.

Det skal her søges belyst, hvilke muligheder der efter udvalgets skøn foreligger for på grundlag af talelæreruddannelsesudvalgets betænkning af januar 1958 og nærværende betænkning at tilvejebringe en uddannelse af lærere til undervisning af talelidende, svagthørende og læseretarderede fælles for forsorgen og folkeskolen.

Et flertal ønsker herom at udtale:

Som det fremgår af, hvad der ovenfor er anført om de forhandlinger, der har fundet sted mellem de to udvalg, må det anses for nærliggende og overordentlig ønskeligt, om der kunne opnås enighed om etablering af en sådan fælles uddannelse. Dette kan ses allerede deraf, at den af socialministeriets udvalg foreslåede uddannelse ifølge betænkningen overvejende ventes gennemgået af folkeskolelærere.

I så henseende bemærkes med hensyn til *indholdet* af de to forslag til uddannelsesplaner, at det i talelæreruddannelsesudvalgets betænkning anføres, at man ved udarbejdelsen af uddannelsesplanen også har haft folkeskolens særundervisning for øje. Den i nærværende betænkning foreliggende uddannelsesplan, der særlig tager sigte på folkeskolens særundervisning, afviger imidlertid på visse punkter fra den af talelærerudvalget foreslåede plan.

Flertallet skønner imidlertid, at de konkrete afvigelser, der findes mellem de to planer, ikke er større og ikke i højere grad af principiel natur, end at det skulle være muligt ved forhandlinger mellem de interesserede parter at tilvejebringe en plan, der kan tilfredsstille såvel folkeskolens som forsorgens fordringer.

Vedrørende uddannelsens *afslutning* gør der sig divergenser gældende mellem de to forslag, idet man i nærværende betænkning foreslår antallet af prøver begrænset, således at der alene afholdes eksaminer i hoveddisciplinerne. Der foreligger allerede deri, at der ved denne ud-

dannelse i modsætning til andre årskursus på Danmarks Lærerhøjskole foreslås indført eksamen, en afvigelse fra de almindeligt gældende regler om læreres videre uddannelse. Det bemærkes dog herved, at kursus, der i medfør af § 37 i læreruddannelsesloven oprettes på lærerhøjskolen i de fag, i hvilke der gives særlig undervisning på seminarierne (liniefag), jfr. § 37, stk. 3, slutter med en prøve, svarende til de ved seminarierne afholdte prøver i fagene. Eksamenskravet er iøvrigt begrundet med, at det af hensyn til de børns velfærd, som betros de pågældende lærere til undervisning, vil være særlig påkrævet at have sikkerhed for, at læreren har fået et fuldt tilstrækkeligt udbytte af uddannelsen. Dette hensyn må imidlertid forekomme flertallet fuldt tilfredsstillet med eksamen i hovedfagene, hvorunder fornødent kendskab til grænsedisciplinerne naturligt vil kunne kontrolleres.

Det kan ikke af hensyn til de pågældendes virke som lærere i folkeskolen anses for påkrævet eller hensigtsmæssigt, at der tillægges dem ret til at betegne sig som statsautoriserede talelærere. Det i det af socialministeriets udvalg foreslåede autorisationsbevis indeholdte pålæg om, at den autoriserede talelærer ikke må påbegynde behandling af en stemmelidelse, forinden det ved lægeattest er godtgjort, at der ikke i elevernes taleorganer findes lidelser, der contraindicerer behandlingen, vil kunne meddeles de pågældende i deres eksamensbevis og i deres instruks som talelærere i folkeskolen.

Med hensyn til *administrationen* af en sådan fælles uddannelse bemærkes, at flertallet må mene, at en uddannelse som den omhandlede naturligt må henhøre under undervisningsministeriet.

Man kan ikke anse det for afgørende for ressortspørgsmålet, at der ikke tidligere af undervisningsministeriet har været iværksat en

talelæreruddannelse. I denne forbindelse skal man anføre, at særundervisningen i folkeskolen i høj grad er under udvikling, og at de herhenhørende spørgsmål er optaget til undersøgelse af nærværende udvalg, der også har inddraget spørgsmålet om uddannelse af folkeskolelærere til denne særundervisnings forskellige former under sine overvejelser. Uddannelsen af talelærere har hidtil været forestået af Den almindelige danske Lægeforening og overgår nu til staten. Samtidig er der enighed om en ændring af fordelingen af taleundervisningen mellem forsorgen og skolen, som bevirker, at skolen, efterhånden som særundervisningen på dette område udbygges, overtager den største del af taleundervisningen her i landet. Denne udbygning af særundervisningen vil blive gennemført, efterhånden som de hertil fornødne lærere uddannes.

Da uddannelsen i overvejende grad må ventes gennemgået af folkeskolens lærere, og da disse efter endt uddannelse fortsat skal virke som lærere i folkeskolen og herunder udnytte uddannelsen indenfor folkeskolens særundervisning, finder flertallet, at uddannelsen bør henlægges under Danmarks Lærerhøjskoles administration i overensstemmelse med læreruddannelseslovens § 35. Den omstændighed, at uddannelsen tilrettelægges således, at den er fyldestgørende også i henseende til forsorgens talebehandling og tunghøreundervisning, kan ikke ses at kunne motivere en henlæggelse af uddannelsen under socialministeriet, ligesom den omstændighed, at uddannelsen kan tænkes anvendt også til uddannelse af kandidater, der ønsker at søge ind ved taleinstitutterne, heller ikke kan motivere et andet resultat.

Det vil ikke kunne hævdes, at en uddannelse som den omhandlede efter sit indhold falder udenfor lærerhøjskolens område. Lærerhøjskolens opgaver er ikke begrænset til videre uddannelse i de fag, hvori der uddannes på seminarierne. Det anføres udtrykkeligt i læreruddannelseslovens § 36, at lærerhøjskolen udover de på seminarierne optagne fag skal give videre uddannelse i andre fag, der er af betydning for lærernes virksomhed. Da uddannelsen endvidere bygger på seminarieuddannelsen som forudsætning, vil den indholdsmæssigt ligge i plan med indholdet af lærerhøjskolens andre former for videre uddannelse.

Når taleundervisningen indgår som et led i folkeskolens særundervisning, vil uddannelse af lærere til varetagelse af denne undervisning

være en naturlig opgave for lærerhøjskolen. Rektor for lærerhøjskolen har erklæret sig ganske enig heri.

I tilknytning til uddannelsen er planlagt en omfattende praktikundervisning, der for en væsentlig del må foregå på taleinstitutterne, men andre dele af praktikvejledningen tænkes henlagt til andre institutioner indenfor særfor sorgen og til folkeskolens særundervisning. Man finder ikke heri nogen hindring for, at den pågældende uddannelse henlægges under lærerhøjskolens administration, idet man tværtimod mener, at lærerhøjskolen vil være vel egnet til at forestå tilrettelæggelsen af den omfattende praktikundervisning gennem samarbejde med såvel taleinstitutterne som de øvrige institutioner.

Flertallet tillægger det af hensyn til bestræbelserne for at bevare folkeskolens lærerstab som en enhed, der såvel med hensyn til arbejdsvilkår, som med hensyn til vilkårene for videreuddannelse er undergivet ensartede regler, afgørende betydning, at den omhandlede uddannelse kan gennemføres på samme vilkår og administreres efter samme regler som anden videregående læreruddannelse.

Et mindretal (*Holger Rasmussen*) ønsker at fremføre:

Da behandlingen af talelidende omfatter personer fra børnehævealderen til ældre mennesker med følgetilstande efter traumer, apoplexi m. v., må en af *staten* oprettet uddannelse af talelærere tage ligelige hensyn til alle grupper af patienter.

Det mest rationelle ville rimeligvis være, at der samtidig oprettedes to uddannelser, en på taleinstituttet med bredere basis og en på lærerhøjskolen, der sigtede på folkeskolens behov.

Da imidlertid mange grunde, de talelidendes gruppes ringe omfang, børnegruppens ikke uvæsentlige del heraf, de økonomiske forhold m. v., peger mod en fælles uddannelse for alle talelærere, må det sikres, at både folkeskolens og de voksnes behov tilgodeses ved denne ene uddannelse.

Det kan efter det ovenfor anførte hævdes, at man må nære betænkelighed ved, at ledelsen af talelæreruddannelsen efter flertallets forslag ikke sikres kontakt med landets bedste sagskundskab, og ved at det fortsatte hensyn til de hårdest ramte børn og til de voksne ikke er sikret ved at give repræsentanter for disse grupper undervisning indflydelse på læreruddannelsens videre udvikling.

Det må derfor fremhæves, at uanset hvor ad-

ministrationen lægges, må der til denne specielle uddannelse knyttes en kursusbestyrelse, der godkender ansættelse af kursusleder og instruktører og fremkommer med forslag til ændring af kursusplanen. Kursusbestyrelsen må være således sammensat, at alle relevante interesser bliver repræsenteret.

Et andet mindretal (*Leuning og Casse*) kan tilslutte sig det af Holger Rasmussen anførte, men ønsker iøvrigt herudover at udtale følgende:

Vi kan fuldt ud tilslutte os det i betænkningens udtalte om ønskeligheden af, at der opnås enighed om etablering af en uddannelse af lærere til undervisning af talemiddende, tunghøre og læseretarderede fælles for forsorgen og folkeskolen. Vi kan derimod ikke tilslutte os flertallets forslag om, at uddannelsen henlægges under Danmarks Lærerhøjskole, men finder, at der bør gives særfor sorgen tilstrækkelig indflydelse på udvælgelsen af de kandidater, der kan optages til uddannelse, på udpegelsen af de lærere, der skal undervise på kursus og på uddannelsens nærmere tilrettelæggelse i det hele taget.

Vi finder således ikke, at det kan være væsentligt for afgørelsen af spørgsmålet om tilrettelæggelsen af uddannelsesordningens administration, at folkeskolen efterhånden vil komme til at overtage den overvejende del af taleundervisningen for skolepligtige børn her i landet. Det må herved erindres, at den overvejende del af folkeskolens talelærere også i fremtiden vil være beskæftiget med ambulante behandling af talemiddende og tunghøre såvel voksne som børn under særfor sorgen. Da alle de uddannede tale- og tunghørelærere således i givet fald skal være i stand til at behandle selv sværere lidelser, finder vi, at særfor sorgen krav om gennemførelse af en uddannelse af højeste kvalitet må sikres ved tilrettelæggelsen af uddannelsesordningen.

Da taleinstitutterne kun vil være i stand til på forsvarlig måde at uddanne ialt højst ca. 24 kandidater om året, finder vi det således nødvendigt, at der gives særfor sorgen afgørende

indflydelse på udvælgelsen af de kandidater, der kan optages til uddannelse, således at kun de kvalitativt bedst egnede udvælges, og således, at der ved udvælgelsen endvidere kan tages hensyn til særfor sorgen behov for uddannelse af talelærere til de områder af landet, der er stærkt underforsynede med kvalificerede talelærere.

Vi finder det endvidere ud fra de ovenfor anførte synspunkter nødvendigt, at der sikres særfor sorgen den tilstrækkelige indflydelse på den praktiske tilrettelæggelse af uddannelsesplanen og på udvælgelsen af de lærere, der antages til at undervise på uddannelseskurserne. Vi ønsker i denne forbindelse at pege på nødvendigheden af lægelig repræsentation i det organ, der skal tilrettelægge og lede uddannelsen.

Særfor sorgen krav om, at de tale- og tunghørelærere, der uddannes efter den nye ordning, alle skal være i stand til på tilfredsstillende måde at behandle selv de sværere tilfælde af talemiddelser, må endvidere føre til, at man imødekommer de af socialministeriets udvalg i dets betænkning af 18. januar 1958 opstillede krav om afholdelse af eksamen i alle de vigtigste fag, idet det alene ved en egentlig eksamination kan sikres, at kandidaterne har tilegnet sig stofet i et tilstrækkeligt omfang.

Vi finder derfor, at det bør overlades til et af socialministeriet og undervisningsministeriet i fællesskab nedsat særligt udvalg at forestå uddannelsen, idet det overdrages til et sådant udvalg, hvori den fornødne talepædagogiske og speciallægelige sagkundskab er repræsenteret, at foretage udvælgelsen af de kandidater, der kan optages til uddannelse, og at udvælge de lærere, der skal tage sig af undervisningen. Det bør efter vor opfattelse endvidere være et sådant udvalgs opgave nøje at følge uddannelsen med henblik på gennemførelsen af sådanne ændringer i uddannelsesplanen, som de efterhånden indvundne erfaringer måtte gøre ønskelige. Det bør endelig overdrages udvalget at udforme de nærmere regler for den afsluttende eksamen i overensstemmelse med det af socialministeriets udvalg herom fremsatte forslag.